

el cartipàs

ciutat, patrimoni, memòria

núm. 33 / Olot, maig 2009

Coordinació: Antoni Mayans i Xavier Puigvert • Edició: Institut de Cultura de la Ciutat d'Olot i Arxiu Comarcal de la Garrotxa

OPINIÓ / UN NOU PLA, UNS NOUS REPTES

Gràcies al procés participatiu iniciat a mitjan del 2008, la ciutat d'Olot disposa d'un nou Pla de cultura que proposa uns nous reptes adequats al moment en què vivim, i amb una mirada a un futur canviant i divers.

Les ciutats es dibuixen col·lectivament, i entre tots hem dibuixat Olot com una ciutat viva, arriscada, emprenedora i compromesa amb el repte que la cultura esdevingui un fet quotidià i habitual per a tots els seus ciutadans.

Sóc conscient que no és un repte menor, que serà necessari implicar en aquesta idea central tots els àmbits i col·lectius de la ciutat, que és un repte de llarg recorregut que ens conduirà a una societat més cohesionada, més responsable i més oberta, en definitiva, més ciutadana. Per això, situar l'educació al centre de la política cultural esdevé, en aquest nou pla, un dels objectius principals, amb el convenciment que una ciutat que educa és una ciutat que aposta per l'accés a la cultura i per l'expressivitat creativa en el desenvolupament personal i col·lectiu. En aquest sentit, es proposa impulsar el Projecte Educatiu de Ciutat, incrementar la presència de la cultura als centres d'ensenyament, promoure activitats culturals en l'oferta educativa en el lleure i donar un accent educatiu a tots els projectes i activitats culturals.

Millorar la participació com a forma de treball també és un dels objectius per aconseguir aquesta quotidianitat del fet cultural. Amb la participació dels ciutadans en la presa de decisions, s'aconsegueix la coresponsabilitat de tots i que la ciutadania se senti protagonista en l'impuls de tot tipus de projectes culturals. El nou pla proposa la creació d'un Consell de cultura que faci un seguiment de la implantació del pla i generi el debat necessari per tal que Olot continuï essent un referent cultural per al país.

Olot és una ciutat que aposta per la creació i la difusió cultural, i per aquest motiu necessita espais on es puguin desenvolupar propostes ben diverses, tant de caràcter professional com a iniciativa de les entitats. El nou Pla proposa completar equipaments ja iniciats, com el Teatre Principal, el gran centre cultural dedicat a les arts escèniques, així com l'Arxiu Comarcal i l'espai polivalent. I, amb aquesta mirada al futur, en proposa de nous, la segona biblioteca i la fàbrica de creació, uns espais multidisciplinaris que impulsin i donin suport al procés creatiu i al seu desenvolupament.

Amb aquests equipaments i amb propostes concretes de suport als creadors, la ciutat posa les condicions idònies per a la creació i la innovació dels llenguatges artístics. Aquest inte-

rès per la innovació i la investigació, iniciat ja després de l'anterior pla de cultura, ens ha permès estar presents en diverses xarxes culturals a nivell nacional. El nou Pla ens empeny a consolidar aquesta línia de treball i a fer un pas més, a establir relacions amb xarxes culturals europees. En ple segle XXI, Olot no pot quedar al marge del panorama cultural internacional, i ha de liderar projectes i mostrar-se com un municipi singular.

Tots els objectius i propostes d'aquest nou Pla apareixen enllaçades per una idea força: la relació entre *cultura-natura*. Aquesta idea central, que ja apareixia al Pla del 2001 i que s'ha treballat de forma transversal en les diverses actuacions dels últims anys, ens manté viva a l'hora d'afrontar els nous reptes. Amb aquesta voluntat, el Pla ens anima a continuar treballant per tal que l'Hospici sigui un centre del paisatge d'àmbit nacional, amb projectes com el Museu del Paisatge de Catalunya.

El nou Pla de cultura de la ciutat d'Olot l'hem fet entre tots, és de tots, de les entitats culturals, dels artistes, dels creadors, dels ciutadans, i també de l'Ajuntament. És un pla ambiciós i serà necessari el convenciment de tots perquè esdevingui el full de ruta dels propers anys.

ANNA TORRENT
Regidora de Cultura

ANIVERSARI / CENTENARI D'ANTONI PLANAGUMÀ I GELADA

El 12 de gener de 1909 va néixer a Olot Antoni Planagumà i Gelada. Pomellista en la joventut, va ser col·laborador i redactor de diverses publicacions olotines dels anys trenta, especialment *La Ciutat d'Olot*, que va arribar a dirigir. Membre del Casal Català i militant d'Acció Catalana, durant la Guerra Civil fou un dels dos representants d'aquest partit en el Comitè de Milícies Antifeixistes. Com a president del Departament d'Economia del Consell Municipal, l'octubre de 1936 va signar el decret de col·lectivitzacions a Olot.

Després de la guerra es va exiliar amb la seva família, primer a Perpinyà, —on col·laborà amb la resistència anti-alemanya—, després a París i, finalment, a Ivry-sur-Seine, on va morir l'any 1989. Va mantenir sempre relació amb la ciutat natal. L'any 2002, l'Ajuntament d'Olot li va publicar una sèrie de textos sobre la vida política olotina dels anys trenta, que inclouen el relat inèdit dels fets del Triai, en el qual l'autor critica durament l'assassinat d'onze persones la matinada de l'1 de novembre de 1936 i n'assumeix la seva part de responsabilitat.

Arxiu Josep Puigosa

L'Arxiu Comarcal de la Garrotxa (ACGAX) compta entre els seus fons notariais amb diversos volums conservats de l'antiga notaria de Castellfollit de la Roca, una de les moltes escrivànies de destret que fragmentaven les terres de la comarca de la Garrotxa des de l'època medieval.

Aquesta notaria senyorial va néixer a mitjan segle XIII com a oficina on es protocol·litzaven els instruments públics generats dins del terme de la baronia de Castellfollit, ubicada a cavall de les conques alta i mitjana del riu Fluvià. Un document excepcional, localitzat l'any 2000 per l'investigador Gaspar Guardiola a l'Arxiu Parroquial de Castellfollit de la Roca, ha permès conèixer la data exacta de creació formal de la notaria. L'11 de febrer de 1242, Pere de Cervera i Jusiana, vescomtes de Bas, van dotar amb una sèrie de béns i drets el benefici de l'altar de Sant Salvador de l'església de Santa Maria de Castellfollit, la capella del castell local antecessora de la parroquial actual de Sant Salvador (creada l'any 1347). Per mitjà d'aquesta dotació, els vescomtes van atorgar al capellà obtentor del benefici tots els drets sobre la redacció d'escriptures dins dels límits del districte del castell (*scribaniam honoris nostri et sic de districtu nostro est*), que comprenien la vila de Castellfollit i les parròquies de Santa Eulàlia de Begudà, Sant Joan les Fonts, Santa Maria de Castellar i Sant Pere de Montagut. El dret de presentació de l'obtentor va passar dels vescomtes de Bas a diverses cases nobles (Empúries, Santapau, Cruïlles...) per restar, finalment, en mans dels marquesos d'Aguilar, comtes de Montagut.

Malauradament, el fet que Castellfollit de la Roca hagi estat sempre una fortificació al mig del camí que mena de l'Empordà a la Muntanya ha suposat un seriós contratemps per a la documentació generada per aquesta escrivania. La pràctica totalitat dels manuals dels seus notaris –des del primer escrivà conegut, Bernat de Jovell (fl. 1253-1255) fins a Joan Rafel Vergés i Brugats (fl. 1746-1758)– s'ha perdut. Els vint-i-cinc volums conservats a l'ACGAX i tres manuals i un conjunt de papers heterogenis dipositats als Arxius

Departamentals dels Pirineus Orientals (ADPO), a Perpinyà, segurament són els únics que han sobreviscut a les ocupacions i els saquejos durant les guerres amb França en els segles XVII i XVIII.

En el cas de la documentació de l'ACGAX, els volums corresponen als darrers titulars de l'escrivania: Bonaventura Aloy i Llach (notari en els períodes 1759-1769 i 1772-1782); Antoni Castellar i Caimó (1769-1771); Francesc Bonafont (1782-1800); el seu fill Francesc Bonafont i Manyach (1787-1789) i Baldiri Morales i Cladera (1800-1804), gendre del primer Bonafont. Són, probablement, els papers que consta que es van traslladar a Montagut al final del segle XVIII, quan aquesta població va assumir la capitalitat de l'antiga baronia i el notari Aloy hi va instal·lar l'oficina. Pel que fa a la documentació servada a Perpinyà, s'hi han identificat un manual anònim (1391) i dos d'atribuïts a Pere Sagol, com a notari substituït d'Andreu Manlo (1411) i Guillem Anglada (1427). Tant poden procedir d'un espoli de l'escrivania castelfollitenc amb motiu d'una ocupació francesa de la vila –consta el saqueig de la casa del notari l'any 1695–, com que passessin per transmissió hereditària a algun notari nord-català.

La notaria va viure la seva darrera etapa en el període 1802-1804, quan Baldiri Morales, que hi actuava com a regent del seu sogre, va ser nomenat escrivà de la cort abacial d'Olot, va fixar la seva residència en aquesta vila i es va desentendre de l'antiga escrivania, sense que ningú no el substituís.

XAVIER PUIGVERT I GURT

BREVIARI

Poc abans de la diada de Sant Jordi, va sortir a la llum el tercer número de la revista *Les Garrotxes*, corresponent a la primavera i l'estiu del 2009, que publica Editorial Garvarres.

En l'apartat de testimonis i entrevistes, Ramon Estéban conversa amb el veterinari Pere Plana Feixas, d'Olot, i Marta Carbonés perfila la figura del pagès Antoni Pagès i Suriol, en Ton de Pla Boscàs, de les Planes d'Hostoles.

En el dossier central, aquest cop dedicat al mercat, s'apleguen articles i entrevistes de Ramon Estéban, Domènec Moli, Josep Vilar, Fidel Balés, Ricard Sargatal, Joan Oller, Edgar Illas, Jaume Fàbrega, Esther Carreras, Tura Soler, Marta Masó i Anna Diago, sobre tota mena d'aspectes i personatges dels mercats tradicionals de Besalú, Olot i Tortellà, al costat d'altres autors que dibuixen els de Banyoles i Camprodon.

El racó de patrimoni conté articles de Joan Sala sobre la masia el Noguer de Segueró; Antoni Mayans i Xavier Puigvert, sobre la nissaga de farmacèutics Bolòs, d'Olot; Angel Vergés, sobre llegendes relacionades amb els salts d'aigua de l'Alta Garrotxa; Esteve Carrera, sobre l'Aplec dels Francesos, a Sant Aniol d'Aguja; Emili Bassols, sobre el gaig; Carles Feo i Miquel Campos, sobre les teixedes de l'Alta Garrotxa, i Ester Sala, sobre els alls com a remei popular.

Entre els indrets de la comarca destacats, Josep Valls parla del veïnat de Sant Martí del Corb, a les Preses, i Joaquim Agustí, dels camins que menen d'Albanyà a Lliurona, a l'Alta Garrotxa.

Finalment, a la secció de memòria fotogràfica que és a cura de Jordi Pujiula i Anna Bonfill, es recullen imatges antigues de deus i fonts.

•••

Aquest mes de maig, l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa canviarà el dissabte d'obertura al mes. En comptes del primer dissabte, que correspon al dia 2, els usuaris podran realitzar les seves consultes a l'Arxiu el **segon dissabte**, dia 9, de 9 a 14 h. Recordem que durant els mesos en els quals se segueix l'horari d'estiu (de juny a setembre) no s'obre cap dissabte.

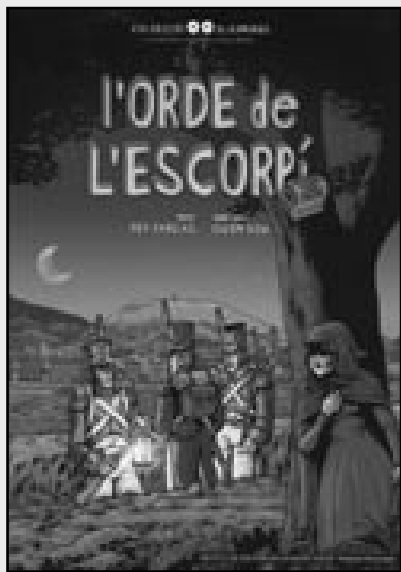
MONOGRAFIES

ÁLVAREZ, Carlos et al.,
Catàleg de la fauna vertebrada de la Garrotxa, Olot: Delegació de la Garrotxa de la Institució Catalana d'Història Natural, 2008, 46 p. (Catàlegs de Patrimoni Natural, 2).

BÉJAR, Xavier et al.,
Les orquídies de la Garrotxa, Olot: Delegació de la Garrotxa de la Institució Catalana d'Història Natural, 2009, 180 p. (Monografies de Patrimoni Natural, 2).

XXXII Embardissada: *Sant Pau de Segúries, Porreres, el Talló, Puig Ou, collada del Sitjar, Sant Pau de Segúries*, Olot: Centre Excursionista Olot, 2009, 27 p.

FARGAS, Pep i BOU, Quim,
L'orde de l'Escorpí, Olot: Institut de Cultura de la Ciutat d'Olot, 2009, 45 p. (El Gamarús, 3).

Joan Teixidor. *Escenari immutable. Itinerari poètic*, [Olot]: Associació Cultural Horitzó Blavíssim, [2009], 21 p.

LLORENS, Carles,
Rolandito i el rei Fidel, Lleida: Pagès, 2009, 32 p.
Existeix versió castellana (Editorial Milenio).

NOGUÉ, Joan,
Entre paisajes, Barcelona: Àmbit, 2009, 287 p.

Poesia al carrer: El sexe de les paraules, Olot: Biblioteca Marià Vayreda, 2009, 12 p.

La Roda del temps (Les quatre estacions). 56è Recital dels Amics de les Lletres Garrotxines, [Olot]: Amics de les Lletres Garrotxines, [2009], 27 p.

Tot Garrotxa. La comarca dels volcans, Olot: Turisme Garrotxa, 2009, 55 p.
Guia editada en quatre idiomes (català, castellà, anglès i francès).

VÍCTOR GAY, Josep,
Avel·lí Campsolinas i Juanola. Converses amb un músic de Tortellà, [S.l.]: [s.n.], 2008, 123 p.

Zona d'obres. Quim Domene, Olot: La fàbrica del riu, 2009, 167 p.
Textos de Xavier Antich i Maria Domene.

ARTICLES

“Les actes ‘històriques’ de l'Ajuntament” [Acta 24/12/1908], *L'Hostolench*, núm. 28, gener-març 2009, p. 28.
Recull a cura de Francesc Xavier Bantí.

ARANDA, Rafael; PIGEM, Carme i VILALTA, Ramon,
“Paisajes con solera: Bodegas Bell-lloc, Palamós (Espanya)”, *Arquitectura Viva*, núm. 120, 2008, p. 62-65.

ARANDA, Rafael; PIGEM, Carme i VILALTA, Ramon,
“Bodegas Bell-lloc, Palamós (Girona)”, *AV Monografias*, núm. 129-130, 2008, p. 138-149.

ARANDA, Rafael; PIGEM, Carme i VILALTA, Ramon,
“Museo Soulages. Rodez (Francia)”, *AV Proyectos*, núm. 25, 2008, p. 8-11.

ARANDA, Rafael; PIGEM, Carme i VILALTA, Ramon,
“Bodegas Bell-lloc, Palamós (Palamós, Girona)”, *On disseny*, núm. 297, 2008, p. 80-99.

BARTOLOMÉ, José Luis,
“Novel·la anglesa de detectius romans”, *Auriga*, núm. 54, primavera 2009, p. 4-8.

BASCOMPTE, Jordi et al.,
“Diversity in a complex ecological network with two interaction types”, *Oikos*, núm. 118, 2009, p. 122-130.

BASCOMPTE, Jordi et al.,
“The roosting spatial network of a bird-predator bat”, *Ecology*, núm. 90/4, 2009, p. 934-944.

CANALS, Josep M.,
“Joan Asin i Prades”, *La Comarca d'Olot*, núm. 1.490, 16 abril 2009, p. 32.

CAPDEVILA, Caterina i FAVÀ, Cèsar,
“Devoció, art i identitat. La capella de la Mare de Déu de la Cinta a Santa Maria del Pi”, *Recerca* (Tortosa), núm. 12, 2008, p. 195-224.

CARDELÚS, Alfons,
“Le retour des Cardelus”, *Revue de l'Agenais* (Agen), núm. 2008/2, abril-juny, p. 131-139.

CRISPÍ, Marta,
“Art i devoció mariana al Pla de l'Estany a la baixa edat mitjana”, dins Antoni TORRES i Jeroni MONER (eds.), *Art gòtic dels segles XIII i XIV al Pla de l'Estany* (Quaderns, 27), Banyoles: Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles, 2008, p. 53-82.

Inclou la marededéu de fusta del castell de Beuda, conservada al Museu Arqueològic Comarcal de Banyoles des de 1950.

MAYANS, Antoni,
“La Vall de Bianya a Salamanca”, *Bisania*, núm. 16, febrer 2009, p. 18.

MULLERAS, Ramon,
“Centenari de la mort del filantrop Camil Mulleras”, *Bisania*, núm. 16, febrer 2009, p. 19.

MURLÀ, Josep,
“La vall del Bac en el segle XVIII”, *Bisania*, núm. 16, febrer 2009, p. 20-21.

PLANELLA, Anna,
“XXXII Embardissada a la Garrotxa”, dins *XXXII Embardissada...*, p. 5-16.

VIÑAS, Xavier,
“Un cop d'ull a la flora i la vegetació”, dins *XXXII Embardissada...*, p. 17-24.

JOAN BARNADAS (joan.barnadas@gmail.com)

El dia abans de Sant Jordi vaig veure un conegut al Firal que lluïa un llaç verd a la solapa. En creuar-m'hi, no se'm va acudir res millor que etzibar-li un sarcàstic "T'has fet constitucionalista, ara?". El meu amic va fer cara de pomes agres i, amb un punt d'irritació, va asseverar que ell no és un nacionalista espanyol, sinó un ecologista. En assenyalar-li la insígnia, em va explicar que si portava un llaç verd al trau del jersei de llana verge natural era perquè s'estava mobilitzant (sic) en contra del canvi climàtic durant el Dia de la Terra. Juganer com sóc, vaig replicar que "els símbols i les paraules canvien tan de pressa de significat que costa molt estar al dia". Però el meu quasi interlocutor no estava per orgues i va optar per continuar la seva via aliè al fet que, en els reculats anys vint del segle XIX, el llaç verd a la solapa era el símbol que identificava els constitucionalistes, és a dir, els partidaris que el poble espanyol es dotés d'una constitució i que Espanya deixés de ser una monarquia absolutista.

Si hem de fer cas de l'exposició que algun absolutista olotí va elaborar després de derrotar els constitucionalistes l'any 1823, el primer que va lluir a Olot un llaç verd a la solapa va ser l'advocat i secretari de l'Ajuntament, Pau Serra, que és també el primer que va cridar "Viva la Constitución" a la plaça Major. Formava part d'un grup força heterogeni de partidaris de modernitzar l'Estat espanyol que solia reunir-se a la rebotiga del farmacèutic Benet Torà i a casa del ric propietari Alexandre de Soler. N'era el cap de colla el notari responsable de la corredoria d'hipoteques Mateu Usall, que va arribar a ser alcalde d'Olot puntualment durant el Trienni Liberal (1820-1823), i entre els assidus s'hi comptaven els

hisendats Francesc Fontanella, Ramon Mas Fluvià i Marc de Roca, el xocolater Vicenç Amat, el fabricant Francesc Planagumà, els paraires Salvi Llorens i Josep Casals, els confiters Francesc Prat i Sebastià Casadevall, els advocats Josep Casabona i Ignasi Vila, els militars retirats Pius Aulet, Antoni Vidueyros, Pau Casabona, Domingo Sala, Francesc Serrat-Calvó, Josep Salgàs i Josep Picola, els comerciants Esteve Estorch, Agustí Basil, Gaspar Roure i Josep Llistosella, el plater Josep Fillol, el músic Albert Roca, el frare Hermenegild de Barcelona, l'hostaler Antoni Viver de Cal Moreno... Entre els més eixelebrats, s'hi comptava també Jaume Gou, un tinent retirat de l'exèrcit de Sa Magestat i milícia voluntari defensor de la llibertat, que va retolar en el llinar de la porta de la seva habitació, al quarter fortificat del Carme, la frase: "Echada está mi suerte: Constitución o muerte".

Tot i tenir el llaç verd com a senyal d'identitat, els constitucionalistes no eren pas coneguts com "els verds". Els absolutistes els anomenaven "els negres". Efectivament, quan un nombrós exèrcit francès va envair Espanya i va acabar amb el primer intent de transformar els súbdits del rei Ferran VII en una nació i el regne d'Espanya en un estat modern, regit per una constitució democràtica, alguns constitucionalistes olotins varen fugir apressadament. L'alcalde Usall va embarcar-se cap a Xile, on va trobar la mort uns anys després, i uns altres "cinco sujetos constitucionalistas (Francesc Vila, Pau Serra, Benet Torà, Josep Pujol i Gaspar Pinadella) se ausentaron de Olot de donde eran vecinos y se han establecido en Barcelona para vivir con más libertad entre sus compañeros negros como ellos"

VERBI GRATIA / AMANUENSES

JOSÉ LUIS BARTOLOMÉ

Ho confesso: al cap de cinc minuts sóc incapaç de recòixer fil per randa les meves notes escrites a mà. Això m'ha causat més d'un petit embolic al supermercat o a la farmàcia, en confondre una marca o un codi. Els meus alumnes de l'EOI diuen que faig lletra cuneïforme, i sento sovint un cert rubor tenyit de preocupació per si algunes de les errades que després poden sortir als exàmens són producte de la meua cacografia de pissarra de guix. Tot i això, quan toca gramàtica m'he imposat fer exercicis de còpia literal cada quinze dies i no recórrer a la comoditat de la fotocòpia. En broma, em justifico dient que un canell traginer va bé com a prevenció de l'artritis i permet que el cervell digereixi la feina rumiadora.

Mirant enrere, em meravello de la llegibilitat i certa pulcritud de la meua lletra adolescent. Pertanyo a una generació ensinistrada per la velocitat de cargol de ploma i tinters, rellevats pels bolígrafs lliscants de circuits gràfics de F1. Recordo haver escrit amb màquina d'escriure portàtil (no elèctrica!) una tesi i memòries de més de cent planes sense errades. Ara, amb l'ordinador en faig moltes, de visibles i d'invisibles. Què ha canviat? La tecnologia, però també les necessitats formals/informals d'expressar-nos per escrit (un arxiu que hem limitat a notes d'avisos, llistes de compra, dietaris, impresos, apunts de classe...) i, sobretot, l'ànsia amb què actuem davant d'un teclat. En queden pocs, de romàntics de l'art d'escriure artesanalment com Eduardo Mendoza, com un monjo copista en posició vertical davant del seu pupitre guarnit amb plomes, tintes i paper assecant.

Amb aquesta perspectiva, alguns pedagogs es qüestio-

nen el sentit de continuar ensenyant als pàrvuls la lletra enganxada (estil Montessori) o el grafisme Freinet, quan ja comencen a proliferar les pissarres tàctils, interactives i lluminoses, quan es preveu que ben aviat signarem papers, rebuts i el document d'identitat amb l'empremta digital i el suport de l'iris ocular. Els mestres ja han deixat d'elaborar informes del seu puny i lletra, i la lletra de metge (que als Estats Units "mata" uns set mil pacients a l'any pels errors comesos en la interpretació jeroglífica) ha deixat de ser un problema a les nostres llars: ja fa segles que no s'expressen en llatí (com va satiritzar Molière), cada cop escriuen més amb ordinadors i, per si de cas, una empresa catalana ha desenvolupat recentment un programa per desxifrar-la. L'administració de justícia és, de moment, un santuari de la lletra amb perfum de pergami, on els llocs de treball de grafòlegs i altres lingüistes forenses no corren perill.

Els aniversaris de rams de flors amb targeta impersonalitzada o les nades, cada cop més cibernètiques, són estacions propícies per comprovar que les cartes són un tresor que es perd. Internet és el progrés que ens mostra la paradoxa que es conservin papers de l'any 2.000 a.C., i no puguem llegir el primer correu electrònic enviat fa només algunes dècades. Comparteixo alguna cabòria amb Maruja Torres, com ara que, almenys entre amics, ens hauríem de reconèixer les nostres lletres. Hi afegiria que sense cal·ligrafia perdríem la vessant més espiritual del nostre ADN, a més d'un gaudi sensorial. Els optimistes proclamem que mentre hi hagi *post-it* a les oficines hi haurà esperança, encara que sigui d'un traç més simplificat.

NOTÍCIA D'OLOT / "VIATGE [A OLLOT] EN MOTO" A L'ESQUELLA DE LA TORRATXA (1928)

MARGARIDA CASACUBERTA

Encara estan per fer el buidatge exhaustiu i l'estudi històric d'una de les publicacions periòdiques més populars de la premsa catalana de tots els temps: *L'Esquella de la Torratxa* (1872-1939). Editat per l'establiment barceloní Antoni López Editor, del setmanari humorístic se'n van arribar a fer tiratges de quaranta mil exemplars i arribava pràcticament a tothom. Hom el llegia i el comentava a les barberies i al carrer per l'interès que suscitava el comentari de l'actualitat –especialment política i cultural– que feien alguns dels escriptors i intel·lectuals més reconeguts del moment –Josep Roca i Roca, Santiago Rusiñol, Gabriel Alomar, Prudenci Bertrana, Antoni Rovira i Virgili– des d'una perspectiva irònica o satírica i a través del registre lingüístic que es coneix com “el català que ara es parla”.

Fóra molt interessant analitzar la imatge d'Olot que, d'un extrem a l'altre de la seva dilatada trajectòria, ofereixen les pàgines d'una revista que se sol presentar –cal dir que d'una manera excessivament esquemàtica– com a satírica, republicana i anticlerical.

Valgui, mentrestant, aquesta mostra, deguda a la ploma del periodista i poeta Salvador Perarnau (Súria, 1895-1971), el qual, si el març de 1927 dedicava un article al tòpic olotí del “Fajol i artistes” en un comentari sobre la pintura dels joves artistes olotins –Josep Pujol, Vicenç Soler Jorba i “un jovenet de quinze anys que es diu Barrades”–, a final de 1928 obsequia els lectors de *L'Esquella de la Torratxa* amb una peculiar recreació del “paisatge d'Olot” des d'una moto.

VIATGE EN “MOTO”

De cara al vent i enllà!... Adéu, Olot! | Seré, un moment, com un llampec per la muntanya. | La carretera va enfilant-se tant com pot. | Salut, pla de Bianya!

Camps llaurats, pollancredes extasiades | fent processó a la vora del torrent, | i al davant les muntanyes nevades | sota la glòria daurada del ponent.

Collada de Santigosa | que duus corbatins de neu, | testa bruna i melangiosa | i amb un etern silenci sobre teu.

Ratlla divina de serenitat, | muntanyes altes i blanques | que em teniu el cor robat. | La moto em fa un sotrac sota les anques | i em sembla que cavalco sobre l'eternitat.

Ara sóc una imatge del Temps i em plau | atravessar la vall i la muntanya aspriva. | Sant Joan: Comte l'Arnau!, | I Ripoll: l'Abat Oliba!

Llegenda feréstega?... Història vivent?... | La moto passa corrent | per entre les fondalades | i les muntanyes nevades | van desapareixent.

Amic Prunés: En una horeta justa | hem vist davant dels ulls atravessar | tota la gràcia vetusta | del Reialme català.

El Ter amb sa veu dolça ens acarona | i ens conta mil llegendes de claror, | i fent mil giragonses se'n va cap a Girona. | Per a parlar-li em quedo a Torelló.

Però encara veig el coll de Santigosa | que du corbatí de neu | i una plana d'història gloriosa | estesa davant seu.

TERRA INCOGNITA / ELS CAPUTXINS D'OLLOT

JOAN BRUGADA

Dos dels tres ordes religiosos masculins que es van establir a Olot al llarg del temps disposen d'una monografia que analitza o glossa la seva història. Els escolapis s'enorgulleixen del monumental llibre del pare Claudi Vilà, publicat l'any 1974, i han vist com posteriorment Miquel Puig ha fet interessants aportacions sobre alguns aspectes de la comunitat relacionats amb l'ensenyament. Els carmelites disposen d'una obra de referència, *El Carme d'Olot*, de Ramon Ribera, apareguda el 2001, així com nombrosos articles sobre la construcció del claustre del convent –des del número extraordinari de *Misión*, l'any 1965, fins a les últimes reconsideracions que el contextualitzen en l'art europeu–, a més de la particular bibliografia que va teixint el pare Joan Colldecarrera.

Els caputxins, en canvi, no disposen de cap llibre monogràfic. I això és una situació anòmala, perquè aquest orde, sobretot des del darrer quart del segle XIX fins a l'abandó de la ciutat, l'any 1972, ha tingut una projecció important en la societat olotina, tant en el camp assistencial com en el cultural. En el primer aspecte, cal recordar l'anomenada “sopa dels pobres” que es repartia entre els indigents de la vila, l'estructuració del Rober de Nostra Senyora del Tura (1914) i, ja en els últims anys del franquisme, l'acolliment de reunions clandestines en les dependències del convent. I en el vessant cultural, s'ha de recordar l'existència del Col·legi de Filosofia en el primer quart de segle, la presència d'intel·lectuals i erudits com els pares Miquel d'Esplugues, Basili de Rubí –autor d'un *Manual del pessebrista olotí*, publicat l'any 1933– i Nolasca del Molar,

o la reivindicació de Jacint Verdaguer.

Desconeixem les raons de la inexistència d'un estudi de referència sobre els caputxins olotins. No hauria de ser una excusa la pèrdua d'una part significativa de la documentació durant la Guerra Civil o el trasllat a Barcelona de la que es va salvar, perquè el famós *Promptuari* carmelità, font de bona part de la història local d'aquest orde, també es conserva des de fa alguns anys en aquella ciutat. I, d'altra banda, tampoc no podem parlar d'una *terra incognita* en termes absoluts, perquè, espigolant d'ací i d'allà en la bibliografia, es poden trobar dades interessants. Sobre la guerra civil, per exemple, es poden trobar notícies en les memòries de Maria del Tura Roura (*La meua història de la Guerra, a Olot*, 1986) i en el llibre que acaba de publicar Eduard Rey, *Testimonis de sàvia ingenuïtat* (2008), que ofereix informació sobre els caputxins garrotxins o residents al convent d'Olot assassinats l'any 1936. Però, sobretot, qui vulgui estudiar la història dels caputxins olotins s'ha d'endinsar prèviament en la lectura de la tetralogia del pare Valentí Serra: *La Província de framenors caputxins de Catalunya: de la restauració provincial a l'esclat de la guerra civil (1900-1936)* (2000), *El Terç Orde dels Caputxins. Aportacions del laicat franciscà a la història contemporània de Catalunya (1883-1957)* (2004), *Tres segles de vida missionera: la projecció pastoral “ad gentes” dels framenors caputxins de Catalunya (1680-1989)* (2006) i *Aportació dels framenors caputxins a la cultura catalana: des de la fundació a la guerra civil (1578-1936)* (2009). Quatre llibres fonamentals amb molts fils per estirar...

APUNTS I REPUNTS NATURALS / ROTÍFERS URBANS

EMILI BASSOLS I ISAMAT

Sempre he sentit a dir que és més net qui menys embruta, no pas qui més neteja. El llinard de neteja i pulcritud que establím i exigim per al nostre habitatge habitual es veu clarament rebaixat quan es tracta dels espais públics urbans. A l'activitat quotidiana dels ciutadans, que ja de per si desgasta i embruta aquests espais comuns de convivència, s'han d'afegir alguns gestos incívics de persones irresponsables que, encara ara, llencen fora del contenidor corresponent o de la paperera més propera el material de rebuig procedent de la casa, del cotxe o de la butxaca.

Amb la intenció de tornar a deixar en perfecte estat de revista carrers, places i barris, dia sí dia també, surten al carrer brigades d'escombriaires armades amb els estris, mecanismes i vehicles de neteja més diversos. En l'operatiu desplegat sempre he trobat curiosos, i ahora interessant, un vehicle altament especialitzat que escombra els carrers mentre circula a una velocitat molt lenta i esquiva els obstacles que troba a la via. Aquest sofisticat vehicle, conduït per un modern escombriaire, porta desplegat al seu davant dos o tres raspalls metàl·lics giratoris que serveixen per recollir,

de forma còmoda i efectiva, les deixalles de petites dimensions que han quedat retingudes ran de vorera. Dic que em sembla original perquè aquest sistema de recollida de deixalles em recorda el mecanisme que tenen uns minúsculs animals, anomenats rotífers, per captar l'aliment.

Els rotífers són uns animals microscòpics, els més grans no superen els 2,5 mm, per tant, difícils de veure a ull nu, que viuen a les aigües dolces, a la terra humida o fins i tot a l'aigua capil·lar acumulada entre moltes, fongs o líquens. Al món se n'han descrit unes 2.000 espècies. Els rotífers presenten formes diverses, però la més habitual és la cilíndrica o globosa, com un petit sac, per entendre'ns. Tanmateix, la característica morfològica principal dels rotífers és la presència d'una corona de cilis (una mena de pèls simples) que presenten a la part anterior del cos i que té funcions locomotrius i filtradores. El moviment sincrònic d'aquests cilis, com si fos una roda que gira contínuament, serveix als rotífers per crear corrents a l'aigua i així atraure partícules d'aliment cap a la seva rudimentària boca. De fet, el nom de rotífer prové del llatí *rota*, "roda", i *fera*, "els que porten".

Tot i no haver-ho pogut comprovar, caldria pensar en la possibilitat que l'enginyer que va dissenyar aquest eficient vehicle de neteja urbana hagués trobat la inspiració mentre contemplava com un rotífer s'alimentava. No seria pas estrany. Em puc imaginar el curios enginyer muntant un microscopi òptic damunt d'una mostra d'aigua, millor estancada, i observant com s'espavila un rotífer afamat per atraure el seu menjar. En cas que la cosa hagués anat així, es tractaria d'un nou exemple, dels molts que ja existeixen, en què un avenç tecnològic parteix de la simple observació de les formes o els costums que presenten els organismes vius. Per tant, una raó més per conservar la diversitat de formes de vida que ens acompanyen, per petites que siguin. Perquè, passa sovint, les grans solucions es troben en els petits detalls.

DIBUIXOS AMB EL COMPONEDOR / JOSEP M. DE SOLÀ-MORALES

DOMÈNEC MOLI

Mai no li vaig veure donar un pas més llarg que l'altre. Mai una paraula més alta que l'altra. Mai un somriure diferent. Ni la més mínima gestualitat que denotés contrarietat, confusió, contratemps, disgust o enuig. En el seu vocabulari, les bones paraules estaven agermanades amb la més subtil educació. Se li podrien suposar, com a qualsevol ésser humà, moments per perdre aquesta postura. En qualsevol cas, això mai no passava en públic. Quan entrava a la impremta, la seva serenor s'encomanava. Els companys deixaven de parlar i, sobretot, de fer qualsevol mena de broma. Des del fons del taller, sabies que havia entrat pel seguit de "bons dies" que s'anaven succeint, a mesura que avançava fins al petit despatx on l'impressor Joan Aubert solia atendre els clients. Quan portava un original per publicar, la qual cosa quasi sempre era la raó de la seva visita, tots el caixistes pregaven per tal que els toqués compondre'l. La netedat gramatical i el català perfecte eren detalls no gaire corrents en aquell Olot del franquisme. Donava gust saber que no calia consultar res, que el que hi havia en aquells papers anava a missa. Però no solament hi anava la llengua que utilitzava, també les notícies que aportava eren d'un rigor que sorprenia. El senyor de Solà-Morales potser no fou una persona extraordinàriament prolífica, però el que va publicar estava a bastament comprovat. En un temps que hi havia alguns historia-

dors que escrivien d'oïda, que les engegaven moltes vegades sense engaltar, els seus textos eren d'una contundència i una seriositat a prova de bomba. Anaven d'acord amb la seva persona. Pacifista total, de paraules i de fets, la seva presència, aportava una equanimitat i una pau que mai ningú dels qui estaven presents no s'atrevia a trencar, ni aixecant la veu, ni molt menys d'una altra manera. Una vegada, en els meus anys de joventut, un amic meu va manifestar a un noble personatge que solia passejar per la Rambla de Figueres la seva admiració per la bona educació que mostrava la seva filla de pocs anys. I aquell home li va contestar, convençut: "És que fa cinc-cents anys que l'eduquem". El senyor de Solà-Morales sempre em feia pensar en aquesta anècdota.

La seva aportació a la bibliografia d'aquesta comarca és molt notable, sobretot per la seva fiabilitat total. Però el seu exemple com a ciutadà, com a persona, ultrapassa qualsevol altra particularitat. És un d'aquells éssers que, quan hi penses, agraeixes el fet d'haver-lo conegut. De ben segur que, a tots els qui el vàrem tractar, ens va fer una mica més humans. Més comprensius. Sobretot ens va fer entendre que ningú no mereix ni el més mínim menyspreu pel fet de pertànyer a un nivell superior o inferior dins l'escala de valors que la nostra societat ha inventat, aleatòriament. Amb gent com ell, els governs serien sobrats.

ELS NOMS DE LA TERRA / LA FEMADA TERRA

XAVIER PUIGVERT I GURT

En toponímia, sempre es corre el perill de confiar en el criteri dels autòctons, acceptar una grafia que no s'avé amb l'origen del mot i fer passar gat per llebre amb tota la bona fe del món. És una conducta de risc amb efectes, potser, irreversibles.

Ho podem comprovar en el "fals túnel de la Famada", un dels engranatges bàsics del nou eix Vic-Olot, construït a tocar de la casa de pagès d'aquest nom de la vall de Joanetes. Els enregistradors forasters del topònim han donat per bona la grafia que els locals li han adjudicat tradicionalment, sense aturar-se a pensar en les implicacions de l'elecció. És evident que inscriure "la Famada" com a nom de la foradada suposa avalar-ne dues etimologies possibles. Una d'elles té aires de notorietat, procedents d'una efímera "fama" sense fonament. L'altra, contràriament, es decanta per la banda sensorial, per una "fam" que denuncia la flaqueza de la terra i reclama nutrients contra el rau-rau. Ningú no s'ha adonat, però, que tant l'una com l'altra quasi obligarien a canviar la seva representació en els rètols viaris per un apòcrif "l'Afamada"... a més de forçar-nos a aplaudir l'enginy dels nostres avant-

passats a l'hora d'atorgar un d'aquests qualificatius, més propis d'éssers vius, a un simple replà de muntanya.

Si goséssim portar la contrària a la tradició local i canviéssim de vocal, potser advertiríem que l'indret no ha reivindicat mai llores ni expressat sensacions, tan sols ha comptat amb una aportació destacada de fems. L'opció *la Femada* prové d'un adjectiu substantivat que té molts exemples arreu de Catalunya sota la forma plural "les Femades" i només un com el de Joanetes, en singular ("el pla de la Femada", al Priorat). En el nostre cas, potser la denominació s'aplicava inicialment a unes peces de terra ben proveïdes d'adobs naturals i, quan s'hi va edificar la masia, el nombre de l'adjectiu va canviar en honor seu. Hi constataríem, doncs, una casa edificada sobre terres fertilitzades i no pas una antiga querella veïnal. Ara bé, l'existència d'un dret senyorial que sovint apareixia en els capbreus i els contractes de parceria, la femada o obligació de femar els camps, té encara més possibilitats d'haver originat el topònim.

Malament si ens refiem de qui prefereix fames i fams cícliques al profit diari dels fems!

RARS / LA VEGETACIÓ DE LA REGIÓ VOLCÀNICA D'OTOT

A.M.

Es pot considerar rar un llibre publicat fa només trenta anys? *La vegetació de la regió volcànica d'Olot*, el títol que obria el catàleg de publicacions de l'ajuntament olotí elegit democràticament l'any 1979, és, si més no, una obra singular. Descatalogada, difícil de trobar en llibreries de vell, mal impresa i mal enquadrada –si mai en trobeu un exemplar, vigileu que no se us desfaci–, amb una edició un pèl descurada, és un llibre que reflecteix el moment de la seva publicació.

Durant la seva estada a Olot, el biòleg barceloní Miquel Riera va deixar un inoblidable *savoir faire*, una alegria contagiosa i una important aportació a la divulgació del patrimoni natural de la comarca, de la qual aquest llibre és el millor exemple. Publicada

quan la batalla per la salvaguarda dels volcans olotins s'estava a punt de guanyar, aquesta guia de la vegetació olotina reuneix, a més de l'autor, alguns dels noms que hi van contribuir: Josep M. Mallarach, autor del dibuix de la coberta i contracoberta; Jordi Falgarona, autor de la vinyeta de la coberta posterior, i l'eminent botànic Oriol de Bolòs, que signa el pròleg.

Encara, un altre botànic il·lustre, Miquel de Garganta, va fer la presentació pública del llibre.

Amb el nom de *D'Aphillantes a Galanthus*, l'Editora de Batet va publicar l'any 1986 una versió ampliada del llibre. Ni la tapa dura ni la pulcritud característica d'aquest segell editorial no van fer oblidar l'encant de la primera edició. Encara que es desfulli.

BREVIARI

El passat 15 d'abril va morir **Joan Rodon i Bonet** (Barcelona, 1956-2009), arquitecte, professor de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona i titular de la firma Joan Rodon Arquitectes Associats. Autor de la reforma i ampliació de la Biblioteca de Catalunya (Premi Nacional de Patrimoni Cultural 1998) i de l'edificació del Museu Diocesà de Lleida, Rodon era el responsable de la construcció del nou Arxiu Comarcal de la Garrotxa.

•••

El passat 2 d'abril, **Remei Capdevila Werning** (Olot, 1977) va defensar a la Universitat Autònoma de Barcelona la seva tesi doctoral, *Constructing Architecture – Constructing Philosophy. Meaning and Symbolization of Architecture and Nelson Goodman's Aesthetics*. La tesi, dirigida pels professors Anna Estany Profitós i Víctor Gómez Pin, examina l'arquitectura i les obres arquitectòniques des de la perspectiva de l'estètica del filòsof nord-americà Nelson Goodman (1906-1998), amb l'objectiu de mostrar que el pensament és una manera útil i fructífera d'analitzar el significat i el funcionament simbòlic de l'arquitectura. Un exemplar de la tesi es pot consultar a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa.

•••

El passat 18 d'abril va morir a Sant Cugat del Vallès el jesuïta i matemàtic **Albert Dou i Mas de Xexàs** (Olot, 1915), considerat una de les figures més eminentes de la ciència matemàtica. Doctor en ciències exactes, enginyer de camins, canals i ports i llicenciat en filosofia i en teologia, va ser catedràtic de l'Escola Tècnica Superior d'Enginyers de Camins, Canals i Ports, a Madrid (1955-1975), catedràtic de d'anàlisi matemàtica de la Facultat de Ciències de la Universitat Complutense (1957~1985), rector de la Universitat de Deusto (1975-1977) i president de la Reial Societat Matemàtica Espanyola (1960-1963). Professor visitant de nombroses universitats estrangeres, és autor de més de dues-centes publicacions sobre anàlisi matemàtica, elasticitat teòrica, història i fonaments de la matemàtica, i sobre relacions entre la ciència, la filosofia i la teologia.

IMATGES D'UN SEGLE / EL CONVENT DELS CAPUTXINS

JORDI PUJULA

Arxius Jordi Pujula

L'orde dels frares caputxins s'instal·là a Olot, a petició del govern de la ciutat, a partir de 1627, que és quan es féu l'acte de fundació i es posà la primera pedra de l'església. Aquest primer convent, situat en el lloc que avui és la plaça Clarà, funcionà fins al 1835, una de les dates cícliques del mal temps per als religiosos, quan la comunitat fou exclaustrada i l'església i el convent quedaren abandonats. Uns edificis que, per trobar-se fora dels murs de la ciutat, foren baluards cobejats i centre de fortes lluites durant la primera carlinada; fins al 1850, quan les restes d'aquell primer convent de caputxins foren venudes per l'estat i ben aviat començà allà mateix la urbanització del que seria el Camp de Mart, precedent de l'actual parc.

El 1884, però, les autoritats locals decidiren que seria

per a la ciutat, en especial la seva biblioteca. Passada la guerra, l'edifici es reedificà sota la direcció de l'arquitecte Josep Danés i Torras, i els caputxins s'hi reinstal·laren el 1943, fins que abandonaren definitivament Olot, el 1972.

La fotografia correspon a l'any 1919 i és obra de Joaquim Castells (Arenys de Mar, 1874-1941), un conegut fabricant de randes i afeccionat a la fotografia, corresponent gràfic de diverses publicacions estatals, que va deixar una extensa obra, d'alt valor etnològic i històric, al llarg dels seus viatges pel país. Pels seus lligams familiars –el fill estudià als escolapis d'Olot–, féu moltes fotografies de la nostra ciutat i els seus entorns. El 2006, el seu poble li féu un homenatge i una exposició de l'obra, sota el títol “Viatge fotogràfic per terres d'Espanya”.

OBJECTE D'ESTUDI / EL BANC DE LLAVORS DE LA GARROTXA

El Banc de Llavors de la Garrotxa és un projecte del Consorci de Medi Ambient i Salut Pública de la Garrotxa, SIGMA, iniciat l'any 2005 gràcies a les ajudes mediambientals de la Fundació “la Caixa”. El seu objectiu és contribuir a l'aplicació dels principis de sostenibilitat i eficiència en l'ús dels recursos naturals de la comarca.

La voluntat del Banc és mantenir les varietats vegetals cultivades a la Garrotxa que s'estan perdent de manera inexorable, per reprendre'n el conreu amb un major respecte mediambiental i fomentar-ne el retorn al mercat, o bé directament, o bé a través de la seva transformació en productes elaborats o per al seu ús en la restauració.

Des del Banc, se cerquen aquelles varietats que la població ha cultivat “tota la vida”, majoritàriament hortícoles (si parlem de tomates, per exemple, la de la pera, de penjar, de Montserrat, del bitxo, etc.), que se

solen anomenar tradicionals, velles o antigues. Un cop s'han obtingut, es conserven dessecades i refrigerades a 4°C. Ja dins el banc, es multipliquen, s'estudien i se'n fa una caracterització agronòmica, botànica i organolèptica, que permet assessorar amb més criteri les persones que volen cultivar-les.

Les llavors es posen a disposició de tothom qui hi estigui interessat, ja que entenem que són un patrimoni agronòmic i cultural, de valor incalculable, propietat de tota la societat.

El projecte ha de facilitar la pràctica d'una agricultura arrelada al territori, que garanteixi el manteniment i la conservació de la biodiversitat cultivada, però també, i de manera especial, el respecte al medi ambient i el manteniment del paisatge i de la qualitat de vida del nostre entorn rural, així com de la resta de la nostra societat.

Per difondre el projecte i promoure l'ús i el consum dels productes, el Banc participa en diferents fires i

activitats de dins i fora de la comarca (la Fira de Sant Lluç d'Olot, la Fira del Farro de la Vall de Bianya, la Fira de l'Arbre i el Planter de Salt, la Jornada de la Patata de la Vall d'en Bas, etc.) i organitza cates de degustació dels productes obtinguts o transformats (tomates, melmelades, conserves, etc.) amb pàgesos, restauradors i consumidors.

El Banc de Llavors col·labora amb d'altres entitats locals (Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa, Fundació Privada Garrotxa Líder, Institut Municipal de Promoció Econòmica d'Olot i Fundació d'Estudis Superiors d'Olot), amb les quals organitza jornades que permeten conèixer altres experiències similars de conservació de l'agrobiodiversitat, i on s'exposa el desenvolupament i la promoció de territoris a partir dels productes agronòmics locals.

FRANCESC CANALIAS I FARRÉS
XEVI PUJOL I PLANELLA
ESTER SALA I CODINA